

Kontxi Trigo

«Osabaren hezurrak familiaren hobira ekarri baino ez dut gura»

Margolari da, eta ezkerreko militante errebelde, alderdi politikoaren diziplinaren morrontza eraman ezin duena. Hizketan joan, eta, ez bat eta ez bi, kanposantura eraman gaitu zuzen. Hilen artean margolanik ez, hilen memoria bizia besterik.

Miel A. Elustondo

ARGAZKIAK: ZALDI ERO

Margolariaren bila etorri naiz, margo artean izango ginelakoan, eta aldiz, Turziozko hilerrira erakarri nauzu.

Amaren neba zaharrena hemen hilotzatua delako, Jose Maria Eletxigerra Matienzo, gure osaba Mari. Oraindik orain jakin dugu, ez ezazu uste. Etxean ez genekien 1937ko abuztuaren 13an hila zela besterik. Ez genekien non, ez nola. Egia esan, nik ez dakit nola sartu zen gerra gure ibarrean. Gure ama zena eta osaba Jesusen zioten Sopuertan edo Artzentalesen nonbait egon behar zuela osaba Marik, baina egundo ez zuten jakin zehatz non zegoen lurperatuta. Horixe jakin gabe hil ziren biak.

Jose Mari non zetzan ez zekitelat.

Amak ez zuen horren gainean txintik esaten. Nahiko drama bada, berez, senidea hil dizutela jakitea, eta are drama handiagoa, berriz, maite duzun hura non den ez jakitea, haren hezurrak bada ere. Kontu horren gainean ama beti isilik, hala ere. Osaba Jesusen esanda jakin nuen nik zer edo zer. Harreman berezia

genuen, konfidentziak egiten genizkion bata besteari. Bistan da, osaba hildakoarenak berak kontaktzen zizkidan. Esaten zidan Francok anaia hil ziola, 1937ko abuztuaren 13an. Besterik ez.

Zuk besterik jakin duzu, ordea.

Aranzadira jo nuen, osaba gerran hila eta desagertua nuela esanez. Dena den, hori baino lehen hasten da historia. Badiira urte batzuk, Durangoko Azokara joan, eta stand bat eta stand bi, letra artean igeri, bilduma bat, *Gerra civil en Euskadi*, 1936, eta liburukietako bat parez pare irekia: Jose Maria Eletxigerra Matienzoren izena zekarren orrialde hark doi. "Gure osaba zena!", esan nion neure buruari. Orduan jo nuen Aranzadira, bilduma aipatuz, liburukiaren zenbakia eta orrialdea adieraziz, eta UGT-10 Batailoia, Erreserba ere aipatuz, hau da, liburutik kopiatutako oharra.

Sozialista zenuten osaba Mari.

Ez dakit. UGTren batailoian zegoen, baina ez dakigu ideologiak eraman zuen

hara, edo halaxe fortunatu zen gauza, zeren, esate baterako, osaba Jesusenek Abellaneda batailoian egin zuen gerra. Ama ere abertzalea genuen, eta liteke-

Kontxi Trigo Eletxigerra

1949, Kontxa, Karrantza Harana
Irakasle izana. Hainbat herri eta eskolatan jardun zuen lanean 1972az gero, harik eta oposizioak gainditu eta plaza irabazi zuen arte. Besteak beste, Karrantzan bertan, Lekeition, Barakaldon eta Bilboko Otxarkoagan irakatsi zuen. 80ko hamarkadaren hasieran laster jo zuen gaitzak, erretirora sasoiz eraman zuen depresioak, margotzera eraman zuenak José Barceló artistarekin. Pintzelen bidez hegan egiten ikasi zuen. Militantea, ekintzailea, zirikatzailea... Osaba Mari zenaren memoria zaindari oraingo egunean.

na da Jose Mari ere hala izatea, baina ez dakit, amak ez zuen eta txintik esaten, esan dizut. Tabua zen. Amak ez zuen gaia inoiz haizatu. Inoiz ere ez. Osabak esanda dakit nire apurra.

Durangoko Azokan izaten den liburu eta letra anabaren artean, zure osabaren izena leitu zenuen.

2011n izan zen. Ahizpa eta koinatua nituen ondoan, eta gogoan dut ahizpak esan zuela: "Hara, gure osabaren izena darama!", eta koinatuak, berriz: "Etxean daukagu-eta entziklopedia hori!". Eta etxera etorri eta berriz leitu genuen. Ez nintzaion segidan lotu gaiari, ordea. Beste nonbait neukan burua. Orain dela urte bi, ostera, Aranzadiko helbidea jakinarazi zidan ilobak, eta eskribitu egin nien, e-postaz. Erantzun ere bai haiek, baina gura ez ditudan mezuen ontzira jo zuen Aranzadiren erantzunak. Halako batean, ahizpak: "Aranzadikoek erantzun zizuten?", eta nik: "Ez. Berritoki eskribituko diet". Sartu nintzen postontzira, eta betea nuela ziotan ordenagailuak, mezuak ezabatu behar nituela. Betiko tekela! Ezabatzen hasi, eta gura ez nituen mezuetan, Aranzadirena. Unean bertan erantzun nien.

Zer zioen Aranzadikoek erantzunak?

Hemen, kanposantu honetan bertan datzala. Lehenik eta behin esan zidaten Jose Maria Eletxigerra Matienzorik ez dela inon ageri, Jose Maria Etxigerra baino. Segidan esan nien gure osaba izan behar zela, heriotza-datak bat zetozelako, eta gure deiturak mila eta bat itxuraldatze izan dituelako gure birraitaitaz gero. Aretxederra Sanchoyerto zen hura, Gordexolan sortua. Haren oinordeak, ostera, Etxigerra gara oraingo egunean. Agirietan, bestalde, Aligurra, Adigerra eta beste zenbait perla leituak ditugu. Etxigerra, bistan da, Eletxigerra da, gure osaba Jose Mari zena.

Dena den, beste zenbait hobiratu ere badira zulo berean.

"Pedro Aldai, Demetrio Ayuso, Casimiro Mena, Jose Maria Etxigerra, Luis Valbuena... 1937ko abuztuaren 13an gerra ekintzan soldadu hilak, 62. hobian lurperatuak". Turtziozeko hilerri honetan, jakina. Eusko Jaurlearitzaren jakinarazpena jasoko nuela esan zidaten Aranzadikoek, eta bai jaso ere handik zortzi egunera. Zeharo hunkitu ninduen osaba

Zintzoak, gaitzoak

"Ez dakit Espainiako gerra zibilak nola jo zuen Karrantzan, baina bonbardaketak izan zirela bai. Gure amaren auzoari senarra hil zioten. Aita mendian ezkutatuta zegoen 'liberazioa' etorri zenean, nazionalen 'okupazioa', alegia. Osaba Pedro, berdin. Amaren familia abertzalea zen; aitarena, aldiz, eskumakoa. Baina uste dut zintzoen eta gaitzoen artean banatzen zuela mundua, beste barik".

Memoria historikoa

"Telebista piztu eta ez da memoria historikoa baino ageri. Lehengo batean, Legutio azaldu zen. Berrikiago, 87 urteko agure bat, Avilakoa zen edo Valladolidekoa ez dakit, Espainiakoa behintzat, aita gerran hildakoaren hezurak hobi komunetik atera eta sendiaren panteoian sartu gura zituena. Agureak zioen, Administrazioak memoria historikoa berreskuratzeko hitza emana duela, baina berari urratsik egiten ez diotela laguntzen".

Eletxigerra, Aretxederra

"Familiaren zuhaitz genealogikoa egiten ari nintzela, gure benetako deitura azaldu zen: Aretxederra. Eta galdera egin nion neure buruari: 'Zertan izan behar naiz ni Eletxigerra, Karrantzako arbasoak Aretxederra badira. Garaiko inkisidorearen eskuak oker eman zuen gure izena. Etxigerra, Aligerra, Agigurra...' Aldatzekotan nintzela, osaba Jesus hil zitzaidan, eta Eletxigerrari eustea erabaki nuen, beraren memorian".

non zegoen lurperatua jakiteak. "Gezurra dirudi, bizian ezagutu ez dudun batengatik ari naiz negarrez", niotson neure buruari. Ez nuen ezagutu, baina banuen ezagutu... Amaren isilaldien bidez ezagutu nuen osaba Jose Mari, eta osaba Jesusinen konfidentzien bidez.

Lehen ere esan duzu, "konfidentziak".

Nire kutuna zen osaba Jesusin. Egia esan, uste dut erreziprokoa zela sentimena, haren kutuna nintzela ni. Adibidez, pentsatu ere ez nik gurasoei esatea halako edo halako manifestaziora joan nintzela. Hala ere, amak zer edo zer igartzen zidan, han hasten zen eta: "Manifestazioan izan zarela esan didate...". Seguru nago inork ez ziola ezer esan, baina amatasuna zer den, amak igarri. Osaba Jesusinekin ez nuen ezkutuan ibili beharrik. Hari argi eta garbi esaten nion, manifestazioan izan nintzela konfidentzien nion. Bera nuen gauza horietan konfidente.

Zuk zeure konfidentziak osabari, hark bereak zuri.

Bai. Berak, besteak beste, gerra aurretik kantatzen zituztenak kantatzen zizkidan... "Si a tu ventana llega Sabino Arana, trátale con cariño que es bizkaitarra. Si a tu ventana llega Indalecio Prieto, dale dos estacazos, que es maqueto". Eta gauzak zer diren, amak bizian ez zidan horrelakorik kantatu, baina hil baino hilabete, bi hilabete lehenago, osabak kantatu izan zidana kantatzen hasi zitzaidan. Inoiz entzun ez niona. Osaba oso zen kantaria. "Si vas al monte Artxanda, no pises las chiribitas, que están regadas de sangre nacionalista". Aitak ez zuen horrelakorik kantatzen, jakina, aita espainola zen eta, baina ez ohiko espainola. Ez nuke esango. Nik, berriz, espainoltasunetik ez baina abertzaletasunaren adarretik jo nuen, kausa galduen abokatu, behar bada.

Kantuak kantatu, hemendik atzera, zer?

Hezurak bertatik ateratzea, ahal bada, eta legeak horretarako baimena ematen badu. Horretan ari naiz, ahaleginak egiten, Eusko Jaurlearitzaren Gogora Memoriaren institutura eta Aranzadira. Gura nuke gure osaba zena erbestean egon beharrean, auzo herrian, familiarekin batera atsedean hartzea, Ahedoko San Migelen parrokian, non jaio, jaunartzeak egin, ezkondu eta hil baitira

amaren aldeko nire arbaso guztiak. Ahe-
don dira, bestalde, nik maite ditudan
guztiak: gurasoak, osaba Jesusin, anaia,
koinatua... Denak.

Oztopoak ere izango dira horretarako, ezta?

Hobi komun mordoa dago hemen, eta
Eusko Jaurlaritzaren murrizketak ere
mordoxka dira. Ezetz diote, baina bere
horretan dira murrizketak... Ni, neu-
re aldetik, Aranzadikoei esanda nago,
prest nagoela behar den lekura joan
eta DNA frogak egiteko. Hala ere, leitu-
ta nago senideen artean egin litezkeen
frogak zertan diren, eta nonbait, aitari-
ta-amamen eta biloben arteko DNAk
konparatu ahal izateko arrak behar
dira, ez du balio arra eta emearen arte-
ko konparatzeak. Hori leitu nuenean, in-
gudearekin buruan jo banindute bezala
sentitu nintzen. Jota utzi ninduen hori
jakiteak. Aukeran, kasik gurago nukeen
Turtziozeko hilerri honetan datzala ja-
kin izan ez banu. Hain hurre, batetik, eta

hain urrun, bestetik, antsietate atake
moduko bat izan nuen. Besterik da hobi
komun honetan lurperatuta dagoen
osaba Mariren hezurretako DNA haren
anaia Jesusenarekin konparatzea, nahiz
eta horretarako lurpetik atera beharko
litzatekeen gure osaba Jesusin. Kasua
hori balitz, badakit ez nintzatekeela ber-
tan egoteko gauza izango, badakit.

Orduan bai, bakea izango zenuke?

Orduan, familiakoak hilerri honetan
batu, fusilatuen memoria lantzen ari di-
renak gonbidatu, Aranzadikoei ere kasu
egin, eta omenaldi xume bat egin. Osa-
baren hezurak familiaren hobira ekarri
baino ez dut gura. Orduan, kito. Seguru
nago, dagoenean dagoela ere, gogo onez
ikusiko lukeela hori osabak. Amak ere
bai, nahiz eta ez zuen esango.

Historia bildu dugu Karrantzan, gero. Ezezaguna zaigu beti Karrantza.

Karrantzaren gainean ez da berbarik

egiten, ez bada zerbait oker gertatu de-
lako, negatiboa. Positiborik gutxi entzu-
ten da Karrantzaz. Txarrago zen lehen,
hala ere... Ahaztuak gara, Karrantza,
eta Enkarterriak oro har. Ez dakit ga-
rraiobide kontua den, bakarrik. Hori ere
bai, seguru. Esan dizut amak ez zuela
askorik kontatzen, baina berak esanda
dakit gerra aurrean etxe ondoan genuela
batzokia, mitinak egiten zirela, eta
haietan esaten zutela tunel bat egingo
zutela, Karrantza Balmasedarekin lot-
tzeko. Kolutxa mendiaren mazela batean
duzu Karrantza, eta bestean Balmaseda.
Kolutxa zulatu eta biak lotzea zen ordu-
ko mitinetan esaten zutena. Lekutan!
Mantsoagatik egingo zuten gaur, baina
laurogei urte baino gehiago joan dira ge-
rra aurreko mitin haietatik, eta hemen
gara oraindik, bigarren ez, hirugarren
edo laugarren mailako errepidea dugu-
la. Zallatik Bilbora autobia egin dute,
bai, baina Zallatik hona ezer ez. Admi-
nistrazioak zeharo ahaztuak gauzka.

Azken hitza: Post scriptuma

Elkarrizketa egin eta egunetara, berri ituna du Kontxi Trigo Eletxigerrak. "Hilobia huste-kotan ziren Aranzadikoak, baina ezetz, ez datozela esan didate. 1942an atera zituztela guztien hezurak osabaren hobitik eta alferrik saiaturiko direla inoren hezurren bila. Hezur-tegira bota zituztela hezurak eta ez dagoela haien berri jakiterik. Jota nago, hondoa jota!"

Erakargarrik ez ote da Karrantzan? Hala-ko ibar ederra eta.

Hondatuta ez dago, ez. Aski ukitu gabe dago. Eta Pozalaguako haizulo ikusgarriak ere hor dira beti. Zoragarria zen -zoragarria da oraindik-, baina harri mordo atera zuten bertatik, anfiteatro bat egiteko. Laserrez ebaki zuten harria. Udan, musika jaialdia egin zen bertan. Pizten zituzten argiak halako moduan, non sekulako efektuak egiten baitzituen harrietan: batean, ahari baten burua ikusiko zenuen; bestean, izaki desitxuratu baten ahoa. Anfiteatroa egin zuten -gauza gris bat, hotza-, Franco-ren Erorien Harana ekartzen dit gogora. Are gehiago esango dizut, uztaillak 18 zuen egun batez ireki zuten, eta beraz, ez nintzen inaugurazio ekitaldira joan. Badira data batzuk oroimenean iraun behar dutenak, eta uztaillaren 18an ezer inauguratzea gustu txarrekoa iruditzen zait. Guztiarekin ere, ikusgarriak dira haizulo Pozalaguakoak.

Ustekabea izan dut oraingo Kontxi Trigo Eletxigerra, edo Aretxederra. Non da zure baitako margolaria?

Tokitan. Trementina esentzia mordo a esnifatu beharko nuke berriz margotzen has nendin. Aita hil zitzaidanean, 1999an, barrutsik geratu nintzen. Ondoren, ama zaintzeari lotu nintzaion, 2006an hil zen arte. Orduan, are eta hutsago nire barrua. Eta barrua hutsik duzula, zer margotu behar duzu? Ezin ezer margotu. Osaba Jesus hil zenean ere bolada egin nuen margotu gabe. Halako batean, pintzelak hartu, margotzen hasi, eta iluna zen nagusi nire margolanetan. Altzariren bat berriztu, horixe egiten dut orain lantzean behin, baina margotu, mihisea zikindu, kolore eman? Ez. Trabatuta geratu naiz. Ez da delitua?

Artistak ez margotzea delitu den heinean.

"Artista" hitz handia da, letra larriz eskribitzekoa. Gogo onez hartuko nuke artista izatea, baina horretarako asko baino gehiago landu behar da margolana, eta nire kasuan urteak dira margolanik lantzen ez dudala, ez asko, ez gutxi: batere ez. Hutsik nago, eta hustasunak leku asko betetzen du. Ez duzu uste? ■

Alberdi EUSKAL ARTISAUTZA
MAKILA

Opari berezietarako
Pertsonalizatuak
Prezio aukera desberdinak

ARGIA

www.argia.eus/denda/makilak
denda@argia.eus | 943 371 545